

„Datse sulcken ketterye met alder ernst behoorden uyt te roeyen, seggende onder andere woorden: de Ubiquitisten syn als een vergiftich fenyn, die de Magistraten billic niet en behoorden in hare steden te dulden, noch door de vingers te sien, maer met alle ernst sulken vergiftigen fenyn, daer soo veele sielen mede vergift worden, uyt te roelen". Dit behoren de overheden te doen — aldus het verdere verslag — als voedsterheren der Kerk, die eens rekenschap zullen moeten geven. En dan volgt de klacht, dat de ene dag een verbod wordt uitgegeven, maar dat het samenkomen der luthers en de andere dag weer oogluikend toegelaten wordt. En tenslotte komt nog de beschuldiging, dat de luthers samen met de roomsen in Brussel en Antwerpen de gereformeerden uit de stad zouden hebben geworpen, en dat zij dit ook nu nog zouden doen als zij er de macht toe bezaten; evenzo, dat de luthers in wezen revolutionair zouden zijn. Dit laatste zal wel zien op de houding van de luthers ten aanzien van de afzwering van Filips II in 1581.

Het bovenstaande is maar een verslag, maar we krijgen toch wel een indruk, hoe in de prediking de bezwaren breed werden uitgemeten, zij het niet zonder overdrijving. Ook blijkt, dat men de houding der luthers in Antwerpen en Brussel voor enkele tientallen jaren niet vergeten had, al wordt hun meer aangewreven dan historisch vast staat.

Gelijk gezegd heeft ook Nescher daags na hemelvaartsdag een brief geschreven over wat zich op die dag heeft afgespeeld. We lezen:

„Maer Sr. Verporten, ick kan UE. ook niet bergen (verbergen, I. d. W.), dat hier Gasparus Soon gisteren op hemelfaertsdach so schantlick hefft uitgefahren over ons, dat Plantius tot jarent niet so leelyk hefft gemaket. Dese jonge lecker van 25 off 26 jaren hefft ons so gelastert, ende hefft de gantze predige daermit toegebracht, dat wi solcken oproer tot Antwerpen, Brussel gemaket hebben, gelick UE. Lempuit in specie alles schrivet in desen ingeslagen (bedoeld is vermoedelijk, dat het schrijven van Leemput bij dat van Nescher werd ingesloten, I. d. W.). Wante he hefft het selvest gehort, mit noch eenen. En des achternogens (namiddag, I. d. W.) so hefft Mester Fransoys (bedoeld is waarschijnlijk de predikant Franciscus Lansbergen, I. d. W.) desgelicken gedaen, dat het voek anders nergens dan tot oproer gewecket wert".

En dan volgt een mededeling, waaruit blijkt, hoeveel stof is opgewaaid door het geschrift van Nicolai tegen Plantius:

„Casparus de oudeste prediger, de yss (is, I. d. W.) gere(i)set nae Emden, so men hier secht, om mit Philippum Nicolai een colloquium te houden, ende dat boek te wederleggen. Dat yss hier aller Calvinisten mond voll. Maer ick dencke niet. De advocaat Laer in den Hage, de seide oock, dat heet (hij 't, I. d. W.) gehort hadde. Maer sommige segge, hy sy na Groningen op dat ..... (niet leesbaar) ..... raet aff te schaffen. Dat gelove ick aldesbest. So ghi daer wat van horden, te wetten van den colloquio mit Philippo Nicolay, so laet ons wetten".

In het vervolg van deze slecht gestylerde en volfouten-geschreven brief (Nescher was een buitenlander) wordt gesproken over het voornemen een request in te dienen bij de magistraten tegen de „lasteringen" der calvinisten en een openbaar dispuut aan te bieden om hun de mond te stoppen. Hij vraagt daar nader advies over:

„Daerom lieve broder Verporten so wilt doch dese

sake mit onsen confraters aldaer overleggen. Wante Niclas van Damme sall morgen daer comen, en sall dat request mit brengen. Wilt ghyt doch aldaer corrigeren, wat daer aff off toe nutte yss, dat wilt ghyt doch daer aff off toe doen. Dyrick Aertzen (een van de ouderlingen, I. d. W.) fyndet heel goet, dat ment overgeve aen burgemeesters en de vroetschap, wante daer sint nu alderley volek inne, de het solvest greden vynde over te geven. Wante de predicanten maken van ons solcke oproerers, dat wi haer ten laesten uitjagen sollen, so se allen dach predigen. Nu ick mit der wonninge (metterwoon, I. d. W.) sy comen (Nescher was eerst door Amsterdam uitgeleend, maar kreeg in Rotterdam in 1604 een vaste

dienst, I. d. W.), nu menen se dull te werden. Daerom so doet hierin dat beste, en als ghi de requeste gesien en gecorrigeert, so sendet se ons mit den allerersten over. Wante we wyken geren vor Pinckstere overgeven mit den allerersten, opdat de Magistraten de noch wat goed sin, door solcke Requesten en Remonsie (remonstrantie, I. d. W.) mochten berichtet werden, dat wi solcke luden niet sin, als de predicanten ons uitropen. En daer moet ook in de Request een presentatie (aanbieding, I. d. W.) gedaen worden van een openbaer colloquium, so sal hier daermit den predicanten de mond gestoppert werden, de nu so rasen en segge, dat van Christi gebort gheen schrecklicher lere geweest yss, als wi hebben". I. d. W.

## De wortel der waarachtige reformatie

UIT DE SCHRIFT

Also zegt de HERE: De hemel is Mijn troon, en de aarde is de voetbank Mijner voeten; waar zou dat huis zijn, dat gijlieden Mij zoudt bouwen? en waar is de plaats Mijner rust?

Want Mijn hand heeft al deze dingen gemaakt, en al deze dingen zijn geweest, spreekt de HERE; maar op deze zal Ik zien, op de arme en verslagene van geest, en die voor Mijn Woord beeft.

Jesaja 66:1, 2.

In het tweede gedeelte van zijn troostboek<sup>1)</sup> mag Jesaja aan het Bondsvolk-in-ballingschap profeteren de beloften des HEREN inzake wederkeer en reformatie. Want de HERE vergeet en verlaat Zijn Adventagemeente niet, al wordt zij om haar ontrouw en afhoerering in de smalkroes van Zijn louterende gericht geworpen. Hij ziet in genade en trouw naar Zijn bruid om, en zelfs in die allerdonkerste dagen blijven de klokken van Advent luiden: Hij zal Zijn volk uit de ballingschap terugvoeren, en het zal de wederopbouw van stad en tempel ter hand mogen nemen.

Maar de HERE weet, wat van Zijn maaksel zij te wachten.

Tot Zions schariaken schuld heeft immers ook behoord haar vals vertrouwen op de tempeldienst. In Jesaja's eigen tijd, vooral toen hij profeteren moest tegen de zondige tempelcultus in Manasse's dagen, was dat gevaar ontstellend openbaar geworden. En hoe de profeet dat in vlammeende, striemende taal heeft moeten geselen, herinnert u zich wel uit het eerste hoofdstuk van zijn boek.

Nu, dat gevaar zal ook weer schillen in het hart des volks, wanneer de bange jaren der ballingschap ten einde komen, en de terugkeer naar vaderland en heilige stad aanstaande is.

Dan zal het woord „reformatie" niet van de lucht zijn.

Want het eerste punt van het program, dat het teruggekeerde Israël zich voorstelt af te werken, zal dan zijn de wederopbouw van het huis des HEREN.

En dat is prachtig, als het maar opkomt uit de goede wortel.

<sup>1)</sup> Omvattende de hoofdstukken 40—66.  
<sup>2)</sup> Vergelijk de Perschoou in No. 406 van het „Gereformeerd Gezinsblad" (2 Juli 1951), waarin een artikel van De Joh. Francke wordt geciteerd.

Hij, Die de harten kent en doorgrondt, weet echter, dat er ook dan in het hart des volks de mentaliteit zal zijn van: „de rustige gearriveerdheid"<sup>2)</sup>. De mentaliteit van het: ziezo, de zaak is weer in orde! wij wonen weer in Jeruzalem, wij hebben weer een tempel van Jahweh, de offercultus is naar de wet van Mozes hersteld, de schande en smaad zijn van onze natie afgewist: liebet Jizraël mag ruhig sein! Zion is ge-re-for-meerd, en de kerkzaak wordt op de oude voet voortgezet!

Tegen dat gevaar, tegen die reformatie, welke een schijn-reformatie is, omdat de enig-goede en gezonde wortel er aan ontbreekt, doet de HERE door de mond van Zijn knecht Jesaja, concreet en scherp waarschuwen.

Indien de reformatie-plannen van Zion zó zijn ingesteld, zal de HERE er geen behagen in kunnen hebben, want van die rustige gearriveerdheid heeft Hij een walg.

Want, zo spreekt de HERE, indien gij in deze geestesgesteldheid Mijn Huis zoudt herbouwen, indien gij zó Mijn altaardienst zoudt herstellen, en de ritus van ceremoniën in acht nemen, punctueel en formalistisch —

dan zoudt ge daarmee tonen, blind te zijn voor Mijn majesteit, en geen korrel begrip te hebben voor de wezenlijke betekenis van Mijn gunstverbond: Ik heb heus uw tempel niet nodig. Ik, Die van de hemel Mijn troon maak, Die de aarde stel tot de voetbank Mijner voeten — waar zou dan een huis zijn, dat gij Mij zoudt bouwen, en waar een plaats, Mij tot woonstede? Ik heb dit alles — de wereld en haar volheid — gemaakt met Mijn hand, en zo ontstond dit alles — al het gedierte des wouds is Mijne, de beesten op duizend bergen — zo Mij hongerde, Ik zou het u niet zeggen, want Mijne is de wereld en haar volheid!<sup>3)</sup>

Denkt dus niet, dat ge Mij een dienst en een gunst bewijst, als gij het Huis te Jeruzalem herbouwt, en de altaarcultus herstelt, en de offers vermenigvuldigt. Want al dat reformatie-vertoon is voor Mij niets waard, als de wortel er aan ontbreekt. En die wortel is, dat ge arm zijt en verslagen van geest, dat ge beeft voor Mijn Woord!

Wilt ge tempelbouw, om weer opnieuw een centraal punt te hebben van nationale trots en eer en glanzing, zodat ge als vroeger met de heidenen kunt wedijveren? En om elgengerechtig te roemen in de

<sup>3)</sup> Psalm 50:10, 12.

## EÉN HERDER... EÉN KUDDE (VIII)

§ 10. Over de „samenspreking".

Er gaat een hardnekkig gerucht, dat de vrijgemaakte kerken niet willen „samenspreken".

Is dat waar?

We zullen weer de feiten laten spreken.

De generale synode van de vrijgemaakte kerken, welke in 1946 te Groningen samenkwam, kreeg o.a. óók te doen met een verzoek tot samenspreking, dat haar was toegezonden door de buitengewone synode van de gebonden kerken, welke in datzelfde jaar in Utrecht vergaderd had.

De groningse synode had wel is waar onoverkomelijke bezwaren om een samenspreking te arrangeren op de wijze, zoals de Utrechtse synode dat aan haar voorstelde. Maar zij besloot desalniettemin tóch met algemene stemmen óók harerzijds aan de totstandkoming van een samenspreking tussen over en weer benoemde deputaten mee te werken.

Zij besloot immers o.a. het volgende:

I. „aan de Utrechtse deputaten te melden, dat onze synode bereid is, met hen door deputaten in verbinding te treden;"

II. „een achtal deputaten (met drie secundi) te benoemen, met ruime opdracht voor wat thema en wijze der ontmoeting betreft, doch onder bepaling:

1e. dat het thema der gedachtenwisseling primair zal moeten zijn het geheel der uit de officiële stuk-reconstrueerbare eigenlijke oorzaken der geslagen breuk;

2e. dat de gedachtenwisseling voorshands alleen

schriftelijk geschiede, en door beide partijen gepubliceerd en in de kerkelijke archieven gedeponereerd worde;"

III. „van de eventueel te voeren correspondentie den volledige tekst en van de daarna eventueel volgende mondelinge besprekingen een door alle participanten ondertekend résumé toe te zenden aan de kerkeraden, en dit terstond na verschijning;"

IV. „deputaten te machtigen om, indien zij bijeenroeping eener tusschentijdsche synode wenschelijk mocht achten, hiervan, onder aanwijzing van de gronden voor dit hun gevoelen, aan de kerkeraden en eventueel daarenboven ook aan de classes en particuliere synodes, mededeeling te doen;"<sup>88)</sup>

Deze besluiten spreken voor zichzelf.

Ze zijn een royale en ernstige aanvaarding van een samenspreking.

In welke „geest" deze besluiten genomen werden, blijkt voorts duidelijk uit de woorden, welke de voorzitter der synode, Ds H. Knoop, na de aanvaarding van deze voorstellen sprak. Hij zei o.a.:

„Wij hebben met elkaar gesproken en voor het aangezicht van den Heere geworsteld om gehoorzaam te mogen zijn, zóó, dat het vleesch tot zwijgen werd gebracht en de Naam des Heeren zou verheerlijkt worden. We zien, dat in deze beslissing met groote kracht spreekt het: „Gij zijt mij onvergetelijk". Inderdaad: in dit alles spreekt het broederhart dat pijn heeft en treurt om hen, met wie we onder één dak hebben gewoond. Hier was de profetische broederhand die zocht

<sup>88)</sup> Acta, art. 136.

broeders, die ons hebben uitgestooten, een woord dat roept om het hart van de anderen. En we leggen alles neer aan de voeten van Hem, den Koning der Kerk, en bidden, dat Hij dat pogen der liefde moge zegenen".

Vooral Prof. Schilder had zich beijverd, en in de commissie, welke de behandeling van deze zaak voorbereidde, en als rapporteur, om de synode naar deze beslissing te leiden. Ds de Vries van Den Haag memoreerde, toen het genoemde besluit gevallen was, zijn arbeid aldus:

„Van de zijde van de Synode van Utrecht, of van haar moderamen is destijds ongeveer 't volgende aan de kerken geschreven: Uit alles blijkt, dat Prof. Schilder meer zijn eigen recht op het oog heeft gehad, dan het heil der Kerken.

Indien ooit, dan zou Prof. Schilder bij de behandeling van deze zaak in de Commissie of ter synode, gelegenheid hebben gehad zichzelf en zijn „gekrentheid" naar voren te schuiven. Met groote dankbaarheid aan den Heere wil ik er op wijzen, dat Prof. Schilder de genade heeft ontvangen, en in de Commissie, en ter Synode, het hem geschiedde onrecht niet naar voren te laten komen, maar alleen te zoeken het heil der Kerken.

Ik herinner aan één uitlating van Prof. Schilder in de openbare zitting: „Indien het komt tot gedachtenwisseling, zullen we 't heel weinig hebben over de geschorssten, en evenmin over de schorsingen, maar heel veel over de kerkrechtelijke theorieën, die achter deze schorsingen liggen".

Tegenover de publieke smaad, is het mij een behoefte hier openlijk den dank aan den Heere uit te spreken voor deze houding van Prof. Schilder"<sup>89)</sup>.

<sup>89)</sup> Acta, art. 145.

crediet te roe wijl or lijk, gl bevelk  
Maar lust z begeer kering als het naar wandel format slagen en dat niets g niet v — ge z tevrede niets v te zijn van W keurde  
Dat Woord tijden, staan, in de l wezig paard :  
Het stukket 1886, 1 wortel aard v  
Maar boodsel God on delijk-u  
Want niet aa we ons blijk ge we toeb in het tuchtmi ces var waaraa verootn  
\*) Eel stuk, d ik dient Doleant Gemeent  
„Wij t dig star Tot schi leven of gewettig besturen Christus samenzij geloovig HEBBE  
Wij ei over ve de Heilig der de z met ver worden!"

Om d staan, n het sarr bonden smank l  
Deze menspre en de d synode :  
De sit zij, als v éne zijde tegenwo zijde, me  
Wie z niet and boven or gen, zich door wa oogde, r tussen de  
Natuur daarbij e en actief dat daar kerk gejaagd.  
Maar : De sy generale doel een ken tot ander be Zij be werd, oo